

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

IHMISOIKEUSKESKUS
TOIMINTASUUNNITELMA VUODELLE 2015

SISÄLLYSLUETTELO

1 IHMISOIKEUSKESKUS, IHMISOIKEUSVALTUUSKUNTA JA KANSALLINEN IHMISOIKEUSINSTITUUTIO	3
1.1 Ihmisoikeuskeskus	3
1.2 Ihmisoikeuskeskuksen tehtävät.....	3
1.3 Ihmisoikeusvaltuuskunta ja sen tehtävät	3
1.4 Kansallinen ihmisoikeusinstituutio	4
2 IHMISOIKEUSKESKUKSEN TOIMINNAN PAINOPISTEET	5
2.1 Tiedotuksen, koulutuksen, kasvatuksen ja tutkimuksen edistäminen	6
Tiedotus	7
Koulutus, kasvatus ja tutkimus.....	7
2.2 Selvitykset perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta	9
2.3 Aloitteet ja lausunnot	9
2.4 Osallistuminen eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön	10
2.5 Muut perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja toteuttamiseen liittyvät tehtävät.....	11
Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen seuranta.....	12
3 IHMISOIKEUSVALTUUSKUNTA	13
4 YHTEISTYÖ MUIDEN PIO-TOIMIJOIDEN KANSSA	14

1 IHMISOIKEUSKESKUS, IHMISOIKEUSVALTUUSKUNTA JA KANSALLINEN IHMISOIKEUSINSTITUUTIO

1.1 Ihmisoikeuskeskus

Ihmisoikeuskeskuksen toiminnan tavoitteena on edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista kansallisella tasolla. Ihmisoikeuskeskus pyrkii vahvistamaan perus- ja ihmisoikeusmyönteistä ilmapiiriä Suomessa. Keskus myös seuraa ja arvioi, tarvittaessa kriittisesti, julkisen vallan ja muiden toimijoiden toimintaa perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi ja edistämiseksi. Lisäksi keskus toimii keskustelu- ja yhteistyöfoorumina alan toimijoille Suomessa ja kansainvälisesti.

Ihmisoikeuskeskuksen perustamisesta säädettiin lailla (Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä, muutos 20.5.2011/535), joka astui voimaan 1.1.2012. Ihmisoikeuskeskus on toiminnallisesti itsenäinen ja riippumaton, mutta hallinnollisesti osa eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaa. Keskuksella on eduskunnan oikeusasiamiehen nimittämä johtaja ja kaksi vakituista asiantuntijavirkkaa.

1.2 Ihmisoikeuskeskuksen tehtävät

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on lain perusteella:

- edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tiedotusta, koulutusta, kasvatusta ja tutkimusta, sekä näihin liittyvää yhteistyötä
- laatia selvityksiä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta,
- tehdä aloitteita ja antaa lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi,
- osallistua perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön ja
- huolehtia muista vastaavista perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä tehtävistä.

Keskus ei käsittele kanteluja eikä muitakaan yksittäistapauksia.

1.3 Ihmisoikeusvaltuuskunta ja sen tehtävät

Ihmisoikeuskeskuksella on valtuuskunta, jonka tehtäviin kuuluu lain ja sen esitöiden perusteella:

- toimia perus- ja ihmisoikeusalan toimijoiden kansallisena yhteistyöelimenä,

- käsitellä laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä perus- ja ihmisoikeusasioita ja
- hyväksyä vuosittain Ihmisoikeuskeskuksen toimintasuunnitelman ja toimintakertomuksen.

Ihmisoikeusvaltuuskunta koostuu kansalaisyhteiskunnan, perus- ja ihmisoikeustutkimuksen sekä muiden perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen osallistuvien toimijoiden edustajista. Valtuuskunnassa on vähintään 20 ja enintään 40 jäsentä, jotka eduskunnan oikeusasiamies nimittää. Lain mukaan Ihmisoikeuskeskuksen johtaja toimii valtuuskunnan puheenjohtajana.

1.4 Kansallinen ihmisoikeusinstituutio

Ihmisoikeuskeskuksen perustamisella ja valtuuskunnan asettamisella on pyritty luomaan Suomeen rakenne, joka yhdessä eduskunnan oikeusasiamiehen kanssa täyttää Yhdistyneiden kansakuntien (YK) yleiskokouksen vuonna 1993 hyväksymien nk. Pariisin periaatteiden mukaiset kansallisen ihmisoikeusinstituution vaatimukset. Näitä vaatimuksia ovat muun muassa itsenäinen ja riippumaton asema paitsi muodollisesti, myös taloudellisesti ja hallinnollisesti sekä mahdollisimman laaja tehtäväkuva ihmisoikeuksien edistämiseksi ja turvaamiseksi.

Ihmisoikeuskeskuksen perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen liittyvät tehtävät, oikeusasiamiehen perus- ja ihmisoikeusmandaatti ja ihmisoikeusvaltuuskunnan pluralistisuus muodostavat erinomaiset lähtökohdat kansallisen ihmisoikeusinstituution toiminnalle.

Kansallisen ihmisoikeusinstituution yhteinen strategia vahvistettiin 18.6.2014. Instituution viisi pitkän aikavälin tavoitetta ovat:

1. Yleinen tietoisuus, ymmärrys ja osaaminen perus- ja ihmisoikeuksista lisääntyy ja niiden kunnioittaminen vahvistuu
2. Puutteet perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa tunnistetaan ja korjataan
3. Kansallinen lainsäädäntö ja muu normisto sekä niiden soveltamiskäytäntö turvaavat tehokkaasti perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen
4. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset saatetaan voimaan ja muut ihmisoikeusinstrumentit omaksutaan joutuisasti ja pannaan täytäntöön tehokkaasti
5. Oikeusvaltioperiaate toteutuu

Strategiassa yhteistyön muotoja oikeusasiamiehen ja Ihmisoikeuskeskuksen välillä on määritelty tarkemmin ja strategiaan pohjautuen laaditaan myös lyhyemmän aikavälin tavoitteet. Oikeusasiamiehen työjärjestyksessä on jo aiemmin sovittu mahdollisuu-

desta antaa tehtäviä puolin ja toisin. Yhteisissä tiloissa toimiminen mahdollistaa myös molempia osapuolia hyödyttävää epävirallista yhteistyötä.

Kansallisen ihmisoikeusinstituution akkreditaatiohakemus lähetettiin YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimistoon 24.6.2014. Hakemuksen käsittely alkaa ihmisoikeusinstituutioiden kansainvälisen koordinaatiokomitean akkreditoinnin alakomiteassa lokakuun lopulla 2014. Prosessissa arvioidaan sitä, kuinka hyvin Suomen kansallinen ihmisoikeusinstituutio täyttää YK:n yleiskokouksen kansallisille ihmisoikeusinstituutioille hyväksymät kriteerit, nk. Pariisin periaatteet. Koordinaatiokomitea päättää Suomen statuksesta vuonna 2015.

2 IHMISOIKEUSKESKUKSEN TOIMINNAN PAINOPISTEET

Ihmisoikeuskeskuksen lakisääteiset tehtävät ovat laajat, liittyen perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen kotimaassa ja tähän liittyvään kansainväliseen yhteistyöhön. Ihmisoikeuskeskuksella on hallituksen esityksen mukaan laaja harkintavalta sen suhteen, mihin konkreettisiin perus- ja ihmisoikeusasioihin tai tilanteisiin se kunakin ajankohtana katsoo tarpeelliseksi keskittyä tai kiinnittää esim. hallituksen huomiota. Johdantokappaleen jälkeen tässä toimintasuunnitelmassa esitellään vuoden 2015 toimintaa kunkin lakisääteisen tehtäväkokonaisuuden osalta hallituksen esityksen, Pariisin periaatteiden ja kansallisen ihmisoikeusinstituution strategian valossa.

Kansallisen ihmisoikeusinstituution strategia osoittaa hyvin, kuinka instituution eri osat täydentävät toisiaan ja tehtävistä yhdessä rakentuu vahva perus- ja ihmisoikeuksien edistämisen ja turvaamisen kattava kokonaisuus. Ihmisoikeuskeskuksen tehtävä yleisenä perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvän tiedon, kasvatuksen ja koulutuksen edistäjänä sekä sen toimivalta yksityisiin tahoihin nähden ovat selkeästi tehtäviä, joita eduskunnan oikeusasiamiehellä ei ole. Ihmisoikeusvaltuuskunnan roolin vahvistuminen uudistuksen tarkoittamaksi keskeisimmäksi kansalliseksi perus- ja ihmisoikeusalan toimijoiden keskustelu, tiedonvaihto- ja yhteistyöfoorumiksi on tavoite, jonka saavuttamiseksi työtä tullaan jatkamaan.

Perus- ja ihmisoikeuksien edistämisen keinoista erityisesti kasvatusta- ja koulutus sekä viestintä ovat sellaisia, joita Ihmisoikeuskeskus toiminnallaan vahvistaa. Temaattiset painopisteet ovat laajoissa, rakenteellisesti ja periaatteellisesti tärkeissä ja poikkeikkaavissa kysymyksissä, kuten yhdenvertaisuuden toteutumisessa ja ihmisten pääsyssä oikeuksiinsa. Erityistä lisäarvoa kotimaan ihmisoikeustyöhön keskus voi tuoda myös nostamalla esiin yksityisen sektorin vastuuta perus- ja ihmisoikeuksien kunnioit-

tamiseksi. Ihmisoikeusvaltuuskunnan puitteissa tapahtuvan eri toimijoiden välisen vuoropuhelun kehittäminen perus- ja ihmisoikeuksia aidosti vahvistavaksi yhteistyöksi on tärkeää.

2.1 Tiedotuksen, koulutuksen, kasvatuksen ja tutkimuksen edistäminen

Ihmisoikeuskeskuksen yhtenä keskeisimpänä lakisääteisenä tehtävänä on edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tiedotusta, koulutusta, kasvatusta ja tutkimusta sekä näihin liittyvää yhteistyötä.

Pariisin periaatteiden mukaan kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden tulee tiedottaa laajasti ihmisoikeuksista ja niiden tulee kaikin tavoin vastustaa syrjintää; erityistä painoa periaatteissa annetaan rasmin vastaiselle työlle. Instituutioiden tehtäviin tulee sisältyä avustaminen ihmisoikeuskoulutus ja -tutkimusohjelmien laatimiseksi ja osallistuminen niiden toimeenpanoon.

Ihmisoikeuskeskuksen tiedotustoiminta linkittyy myös keskuksen kansainväliseen yhteistyöhön. Hallituksen esitys käsittelee Ihmisoikeuskeskuksen perustamiseen liittyviä yhteiskunnallisia vaikutuksia. Sen mukaan: ”Osallistumalla kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden kansainväliseen toimintaan keskus jakaisi tietoa Suomen perus- ja ihmisoikeustilanteesta eurooppalaisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä sekä toisi uutta ihmisoikeusosaamista Suomeen seuraamalla kansainvälisissä toimielimissä ihmisoikeusvelvoitteiden toteutumista kansainvälisten standardien mukaisesti.” Hallituksen esityksessä todetaan myös, että Ihmisoikeuskeskus voisi luoda ja ylläpitää perus- ja ihmisoikeuksia koskevaa tietopankkia. Kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman laatimisen yhteydessä keskusteltiin tarpeesta perustaa Suomeen perus- ja ihmisoikeusportaali, johon koottaisiin keskeiset ihmisoikeuksiin liittyvät viranomaislausunnot, selonteot, raportit, valvontaelinten loppupäätelmät ja suositukset, tuomioistuinten ja ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisut, eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytäntöä ja kansalaisjärjestöjen lausuntoja.

Ihmisoikeusinstituution strategiaan on kirjattu tavoitteeksi, että kaikille tarjotaan riittävästi, tasapuolisesti ja esteettömästi tietoa perus- ja ihmisoikeuksista omien ja toisten oikeuksien tunnistamiseksi ja puolustamiseksi. Tavoitteena on myös, että viranomaiset sitoutuvat perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja puolustamiseen laajasti myös moraalisisina arvoina. Lisäksi tavoitteena on lisätä kunnioitusta perus- ja ihmisoikeuksia kohtaan yksityisellä sektorilla; erityisesti yritystoiminnan ihmisoikeusvaikutusten osalta. Strategiassa todetaan, että Suomen kansallinen ihmisoikeusinstituutio edistää YK:n ihmisoikeuskasvatusta koskevan julistuksen mukaista ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutusta, sekä koulutusta perusoikeuksista. Julistuksen mukaan ihmisoike-

uskasvatus käsittää: a) tietojen ja ymmärryksen antaminen normeista ja periaatteista, niiden perustana olevista arvoista ja niiden suojelemiseen tarkoitetuista mekanismeista; b) oppimisen ja opettamisen sekä kouluttajia että oppijoita kunnioittavalla tavalla; c) ihmisten voimaannuttamisen siten, että he voivat nauttia omista oikeuksistaan ja käyttää niitä sekä kunnioittaa ja ylläpitää muiden oikeuksia.

Tiedotus

Vaikka Ihmisoikeuskeskuksen yhtenä keskeisimpänä lakisääteisenä tehtävänä on edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tiedotusta, sillä ei ole tiedottamiseen keskittyvää virkaa. Verkko sivuja kehitetään kuitenkin asteittain portaalin suuntaan ja keskuksen facebook-sivuille tehdään uusia postauksia aktiivisesti. Tiedottamiseen käytetään myös perus- ja ihmisoikeusalan verkostoja. Ihmisoikeuskeskus pyrkii näkymään nk. suurelle yleisölle tarjoamalla kirjoituksia lehdistölle, lisäämällä tiedotteiden määrää ja tekemällä kotisivujaan ja facebook -sivujaan tunnetummiksi. Se myös julkaisee ihmisoikeusaiheisia tiedotuslehtisiä ja uutiskirjeitä.

Perus- ja ihmisoikeuksia koskevaa viestintää edistetään myös tarjoamalla tietoa toimittajille. Ihmisoikeuskeskus esittelee vuosittain toimintaansa eduskunnan järjestämässä toimittajien koulutustilaisuuksissa, tiedotteet lähetetään laajalla jakelulla sekä valtakunnallisiin että alueellisiin tiedotusvälineisiin ja toimittajille annetaan taustatietoja ja haastatteluja. Vuonna 2015 arvioidaan mahdollinen jatko syksyllä 2014 julkaistavalle sähköiselle perus- ja ihmisoikeussanastolle. Sanastoon on koottu keskeiset alan termit suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Vaikuttavuus edellyttää, että erilaiset kohderyhmät saavat tietoa erilaisin keinoin ja kielellä, jota he ymmärtävät. Myös viestinnän esteettömyys tulee turvata. Ihmisoikeuskeskuksen mahdollisuus vastata näihin vaatimuksiin on rajallinen, mutta pyrkimyksenä on tuottaa monipuolisesti saavutettavaa aineistoa.

Tärkeä tiedotuksen ja samalla koulutuksen keino ovat Ihmisoikeuskeskuksen järjestämät kutsu- ja yleisötilaisuudet. Tilaisuuksia järjestetään erityisesti kansainvälisten ihmisoikeusmekanismien Suomea koskevan työn tunnetuksi tekemiseksi sekä uusista ja ajankohtaisista perus- ja ihmisoikeusteemoista. Tilaisuuksia järjestetään usein yhteistyössä muiden ihmisoikeustoimijoiden kanssa.

Koulutus, kasvatustutkimus

Perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvä kasvatustutkimus ja koulutus ovat keskeisiä painopistealueita Ihmisoikeuskeskuksen työssä. Toimintavuonna 2015 keskitytään tekemään tunnetuksi Ihmisoikeuskes-

kuksen tuottaman kansallisen perusselvityksen tuloksia erityisesti viranomaisille ja koulutusalan toimijoille sekä edistämään selvityksen pohjalta annettujen suositusten toimeenpanoa. Työn suunnittelua ja seurantaan tukee valtuuskunnan yhteydessä toimiva ihmisoikeuskasvatus- ja koulutusjaosto.

Toimintavuonna tullaan edistämään erityisesti viranomaisten ihmisoikeusosaamisen vahvistamista niin valtioneuvoston kuin alue- ja paikallishallinnon alueella, samoin kuin ihmisoikeustavoitteiden integroimista koulutusta koskeaan viranomaisohjaukseen ja seurantaan. Huomiota tullaan kiinnittämään myös opettajien ja kouluttajien ihmisoikeuskasvatukseen.

Jatkotoimenpiteitä suositusten toimeenpanemiseksi suunnitellaan yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa. Ihmisoikeuskeskus myös antaa asiantuntijatukea resurssiensa puitteissa ihmisoikeuskoulutusta tekeville tahoille. Lisäksi järjestetään yksittäisiä ihmisoikeusaiheisia koulutustilaisuuksia esim. eduskunnan sisällä.

Huomiota tullaan kiinnittämään myös suositusten toimeenpanon ja vaikuttavuuden systemaattiseen seurantaan sekä ihmisoikeuskasvatuksen maailmanlaajuisen toimeenpanon edistämiseen kansainvälisissä yhteyksissä ja yhteistyössä, esim. eurooppalaisten ihmisoikeusinstituutioiden verkoston (ENNHRI) puitteissa. Ihmisoikeuskeskus on tehnyt aloitteen ihmisoikeuskasvatuksen saattamiseksi säännönmukaiseksi osaksi YK:n ihmisoikeuksien määräaikaistarkastelua (UPR) ja tulee työskentelemään tämän tavoitteen edistämiseksi niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla.

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on myös edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimusta. Tutkimusta perus- ja ihmisoikeuksiin liittyen tehdään useassa yliopistossa ja korkeakoulussa, joista keskeisimmät ovat myös edustettuina ihmisoikeusvaltuuskunnassa. Nimenomaisesti ihmisoikeuksiin keskittyneiden yksiköiden lisäksi perus- ja ihmisoikeuksia tutkitaan monissa muissa tutkimuslaitoksissa sekä korkeakouluissa. Ihmisoikeuskeskus toimii yhteistyössä perus- ja ihmisoikeustutkimusta ja kehittämistoimintaa tekevien tahojen kanssa.

Ihmisoikeuskeskus jatkaa keskustelua perus- ja ihmisoikeustutkimuksen edistämisestä sidosryhmien kanssa. Vuonna 2015 on tavoitteena järjestää ensimmäiset perus- ja ihmisoikeustutkimuspäivät. Alustavasti on ideoitu lisäksi tutkimustarvekartoituksen tekemistä, tutkimusideapankin kokoamista, opinnäytetyötuen järjestämistä ja parhaiden perus- ja ihmisoikeustutkimusten palkitsemista määräajoin.

2.2 Selvitykset perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta

Ihmisoikeuskeskuksen tehtäviin kuuluu laatia selvityksiä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta. Hallituksen esityksessä lähdetään siitä, että keskus päättää itsenäisesti missä laajuudessa ja aikataulussa sekä mistä aiheista selvityksiä laaditaan.

Pariisin periaatteiden mukaan ihmisoikeusinstituutioiden tehtäviin kuuluu laatia yleisiä ja temaattisesti fokusoituja selvityksiä kansallisesta ihmisoikeustilanteesta.

Kansallisen ihmisoikeusinstituution strategiassa Ihmisoikeuskeskuksen selvityksiin muun muassa liittyväksi tavoitteeksi asetetaan, että puutteet perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa tunnistetaan ja korjataan. Toisena tavoitteena on, että viranomaiset itse tunnistavat perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvät ongelmat omassa toiminnassaan ja pyrkivät oma-aloitteisesti niiden poistamiseen. Kolmantena tavoitteena on, että myös yksityisen sektorin toimijat kunnioittavat perus- ja ihmisoikeuksia kaikessa toiminnassaan.

Vuonna 2015 Ihmisoikeuskeskus tulee toteuttamaan katsauksen olemassa oleviin selvitykseen oikeuksiin pääsyn ongelmista ja suositelluista toimenpiteistä. Tämän pohjalta ryhdytään sellaisiin toimenpiteisiin, jotka ovat perusteltuja keskuksen tehtävät ja resurssit huomioon ottaen.

2.3 Aloitteet ja lausunnot

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on tehdä aloitteita sekä antaa lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi. Ihmisoikeuskeskuksen perustamista koskevan hallituksen esityksen (HE 205/2010 vp) mukaan keskus voisi esimerkiksi kiinnittää eduskunnan ja hallituksen sekä kuntien tai muiden julkista tehtävää hoitavien taikka yksityistenkin tahojen huomiota yleiseen ongelmaan tai yksittäiseen, esimerkiksi tiettyä väestöryhmää koskevaan asiaan, joka liittyy perus- ja ihmisoikeuksiin. Ihmisoikeuskeskus voi myös esittää kantansa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta keskeisistä lainsäädäntöehdouksista.

Pariisin periaatteissa keskeisellä sijalla ovat kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden aloitteet, lausunnot, kannanotot, mielipiteet ja asiantuntijatuki hallitukselle, kansalliselle parlamentille ja muille ihmisoikeuksien turvaamiseen ja toimeenpanoon osallistuville tahoille.

Ihmisoikeusinstituution strategiassa tavoitteeksi asetetaan, että kansallinen lainsäädäntö ja muu normisto sekä niiden sovelta-

miskäytäntö turvaavat tehokkaasti perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Perus- ja ihmisoikeusperustaisuus lainvalmistelussa on välttämätön edellytys oikeuksien tehokkaalle toteutumiselle. Kansallisella tasolla ihmisoikeuksien toimeenpano tapahtuu lainsäädännön lisäksi muun muassa oikeudellisin ja hallinnollisin keinoin sekä politiikkaohjauksella.

Ihmisoikeuskeskus antaa vuonna 2015 lausuntoja ajankohtaisista lainsäädäntöhankkeista. Keskus tekee myös muihin ajankohtaisiin ihmisoikeusaiheisiin liittyviä aloitteita ja julkaisee kannanotot ja sekä tarjoaa asiantuntijatukea erityisesti sen oman toiminnan painopistealueilla.

Vuonna 2015 käydään Suomessa eduskuntavaalit. Ihmisoikeusvaltuuskunta on hyväksynyt kannanoton tulevaan hallitusohjelmaan, ja tulee edistämään kannanottoon kirjattujen tavoitteiden toteutumista.

2.4 Osallistuminen eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön

Lain mukaan Ihmisoikeuskeskuksen tulee osallistua perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen kansainväliseen yhteistyöhön. Hallituksen esityksen mukaan tässä tehtävässä Ihmisoikeuskeskus edustaa pääsääntöisesti Suomen kansallista ihmisoikeusinstituutiota.

Pääpaino on yhteistyöllä, johon myös muut kansalliset ihmisoikeusinstituutiot osallistuvat. Erittymisen merkittävä yhteistyöelin on eurooppalaisten ihmisoikeusinstituutioiden verkosto (ENNHRI). Ihmisoikeuskeskuksen kannalta tärkeimpiä kansainvälisiä toimijoita ovat EU:n perusoikeusvirasto, YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimisto, ihmisoikeusneuvosto ja yleissopimusten valvontaelimet sekä Euroopan neuvoston toimielimet ja ihmisoikeusvaltuutettu.

Kansalliset ihmisoikeusinstituutiot hakevat akkreditointia YK:n kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden koordinaatiokomitealta (International Coordinating Committee of National Institutions for the Promotion and the Protection of Human Rights). A-statuksen saaneen instituution katsotaan täyttävän Pariisin periaatteet ja vain A-statuksen saaneet instituutiot ovat kansainvälisen koordinaatiokomitean täysimääräisiä jäseniä ja saavat mm. puheoikeuden ihmisoikeusneuvostossa. Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution akkreditaatiohakemukseen saataneen lopullinen päätös vuoden 2015 keväällä. Kansallisia ihmisoikeusinstituutioita koskevia Pariisin periaatteita, niiden järjestäytymistä ja akkreditaatioprosessia on esitelty Ihmisoikeuskeskuksen vuoden 2013 toimintakertomuksessa.

Ihmisoikeuskeskus edustaa pääsääntöisesti Suomen kansallista ihmisoikeusinstituutiota kansainvälisissä ja eurooppalaisissa ihmisoikeusinstituutioita koskevissa verkostoissa ja osallistuu ennen kaikkea sen omaa työtä tukevaan toimintaan.

Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution kansainvälinen status ratkeaa vuoden 2014–2015 aikana, kun YK:n kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden koordinaatiokomitea (ICC) tekee päätöksensä akkreditaatihakemuksen pohjalta.

2.5 Muut perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja toteuttamiseen liittyvät tehtävät

Ihmisoikeuskeskuksen tehtäviin kuuluvat myös muut perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja toteuttamiseen liittyvät tehtävät, jotka eivät suoraan käy ilmi laissa mainituista määrätystä tehtävistä. Hallituksen esityksen mukaan näistä tärkein olisi kansainvälisten ihmisoikeussopimusten noudattamisen, kansainvälisten valvontaelinten Suomea koskevien suositusten ja päätelmien toimeenpanon sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioiden täytäntöönpanon riippumaton seuranta.

Pariisin periaatteiden mukaan kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ratifiointin ja toimeenpanon edistäminen ovat tärkeitä ihmisoikeusinstituutioille kuuluvia tehtäviä.

Kansallisen ihmisoikeusinstituution strategiassa tavoitteeksi asetetaan, että kansainväliset ihmisoikeussopimukset saatetaan voimaan ja muut ihmisoikeusinstrumentit omaksutaan joutuisasti ja pannaan täytäntöön tehokkaasti. Ihmisoikeussopimusten tehokas täytäntöönpano edellyttää, että valtiot kunnioittavat, suojelevat ja turvaavat näitä oikeuksia.

Kunnioittamisella viitataan siihen, että sopimusvaltio pidättäytyy loukkaamasta ihmisoikeuksia ja suojelulla siihen, että valtion tulee tarjota suojaa ihmisoikeusloukkauksia vastaan. Turvaaminen vaatii valtiolta aktiivisia toimia ihmisoikeuksien toteutumiseksi. Sopimusten lisäksi tietoa ihmisoikeuksien tulkinnasta ja kehityksestä saadaan lainkäyttö- ja valvontaelinten suosituksista ja ratkaisukäytännöstä.

Ihmisoikeuskeskus edistää kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ratifioimista ja täytäntöönpanoa muun muassa tarjoamalla asiantuntijatukea ratifiointiprosesseihin sekä järjestämällä sopimuksia koskevia tilaisuuksia.

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen seuranta

Kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman 2012–2013 evaluaatio valmistui vuoden 2014 alkupuolella ja valtioneuvosto on sitoutunut antamaan eduskunnalle selonteon perus- ja ihmisoikeuspolitiikasta tällä hallituskaudella. Ihmisoikeuskeskus osallistui kansallisen toimintaohjelman toteutumista seuranneen ihmisoikeustoimijoiden paneelin työhön riippumattomana asiantuntijajäsenenä. Ihmisoikeuskeskuksella ja valtuuskunnalla tulee olemaan rooli myös valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisen selonteon arvioinnissa ja mahdollisen uuden kansallisen toimintaohjelman valmistelussa.

Vuonna 2015 Suomi raportoi seuraavien sopimusten toimeenpanosta: YK:n kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus ja YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus.

Suomi on aktiivisesti osallistunut useiden ihmisoikeussopimusten ja niiden valinnaisten pöytäkirjojen neuvotteluihin. Suomella on kuitenkin ratifioimatta useita asiakirjoja ja sopimusvelvoitteiden toimeenpanossa on useassa yhteydessä todettu olevan heikkuuksia. Ihmisoikeuskeskus on käynyt keskustelua ratifiointiprosesseihin liittyvistä ongelmakohtista sidosryhmien kanssa ja jatkaa seurantaa.

Kotimaassa vireillä olevia tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain uudistuksia on seurattu tarkasti. Yhdenvertaisuuslain uudistus tuonee mukanaan merkittäviä muutoksia myös yhdenvertaisuutta turvaaviin rakenteisiin, mikä otetaan huomioon Ihmisoikeuskeskuksen kaikessa toiminnassa.

Ihmisoikeuskeskus seuraa valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisen selonteon ja mahdollisen uuden perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman laatimista. Kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden toteutumista seurataan itsenäisesti erityisesti kansainvälisten valvontaelinten suositusten pohjalta.

Ihmisoikeusvaltuuskunnan osaamista voidaan hyödyntää erityisesti kotimaan perus- ja ihmisoikeuskysymysten seurannan osalta. Ihmisoikeusvaltuuskunta on asettanut keskuudestaan seurantaostoston, jonka toiminta käynnistyi vuoden 2014 alusta. Ihmisoikeusvaltuuskunnassa on painotettu seurannan tärkeyttä myös valtioneuvoston toimintaohjelman ulkopuolelle jäävien asioiden osalta. Ainakin osaa näistä asioista voidaan seurata YK:n määräaikaisraportoinnin (UPR) ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten suorittaman valvonnan yhteydessä.

3 IHMISOIKEUSVALTUUSKUNTA

Ihmisoikeuskeskuksen valtuuskunta toimii perus- ja ihmisoikeusalan toimijoiden kansallisena yhteistyöelimenä, käsittelee laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä perus- ja ihmisoikeusasioita ja hyväksyy vuosittain Ihmisoikeuskeskuksen toimintasuunnitelman ja toimintakertomuksen. Valtuuskunnassa käsiteltävät asiat määräytyvät käytännössä pitkälti sen omien keskustelujen ja työvaliokunnan valmistelun pohjalta.

Hallituksen esityksen mukaan valtuuskunnalla on määrä toteuttaa Pariisin periaatteiden vaatimusta kansallisen ihmisoikeusinstituution laajasta yhteistyöverkostosta tai pluralistisesta kokoonpanosta. Periaatteiden tarkoituksena on pluralismin kautta turvata kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden riippumattomuus hallituksista sekä niiden yhteiskunnallinen moninaisuus. Pluralismi voidaan toteuttaa monin eri tavoin, instituution jäsenten, henkilöstön ja/tai tehokkaan yhteistyön kautta. Useilla kansallisilla instituutioilla on laaja konsultatiivinen rakenne instituution johdon ja henkilöstön tukena.

Valtuuskuntaa asettaessaan eduskunnan oikeusasiamies on kiinnittänyt erityistä huomiota monipuolisen asiantuntemuksen ja edustavuuden turvaamiseen sekä jäsenkunnan toimintaan perus- ja ihmisoikeuksien parissa.

Ihmisoikeusinstituution strategiassa ihmisoikeusvaltuuskunnan rooli linkittyy kolmeen eri tavoitteeseen:

1. Puutteet perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa tunnistetaan ja korjataan: Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista seurataan systemaattisesti ihmisoikeusvaltuuskunnan ja erityisesti tätä varten asetetun seurantajaoston toimesta. Havaittuja puutteita perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa tuodaan esille ja toimenpiteitä niiden poistamiseksi edistetään ja koordinoidaan.
2. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset saatetaan voimaan ja muut ihmisoikeusinstrumentit omaksutaan joutuisasti ja pannaan täytäntöön tehokkaasti: IOK antaa lausuntoja ja tietoja ihmisoikeuksia valvoville ja seuraaville kv. toimielimille IOV:n tuella.
3. Oikeusvaltioperiaate toteutuu: IOK osallistuu oikeusturvaa vahvistaviin kansallisiin ja kansainvälisiin hankkeisiin ja toteuttaa IOV:n valitsemaa pitkän aikavälin teemaa pääsystä oikeuksiin.

Kattava verkostoituminen ja yhteistyön kehittäminen muiden perus- ja ihmisoikeustoimijoiden kanssa on tärkeää Ihmisoikeuskeskuksen toiminnalle. Ihmisoikeusvaltuuskunta ja eduskunnan

oikeusasiamies ovat kansallisen ihmisoikeusinstituution osina pysyviä yhteistyökumppaneita. Valtuuskunnan kokousten lisäksi valtuuskunnan asettamat työvaliokunta sekä jaostot ovat keskeisiä yhteistyöfoorumeita. Sähköinen yhteydenpito ja tiedonvaihto valtuuskunnan ja Ihmisoikeuskeskuksen välillä on jo muodostunut vakiintuneeksi käytännöksi.

Vuonna 2015 valtuuskunta kokoontuu vähintään 4 kertaa. Valtuuskunnan kokousten välillä kokoontuu työvaliokunta. Ihmisoikeuskasvatus- ja koulutusjaosto ja seuranta- jaostot kokoontuvat jaostojen itsensä asettamina ajankohtina. Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen kansallista seurantamekanismia valmisteleva työryhmä, joka on työskennellyt vuodesta 2014 alkaen, saanee työnsä päätökseen ja varsinainen, sopimuksen 33(2) artiklassa tarkoitettu mekanismi asetettaneen.

4 YHTEISTYÖ MUIDEN PIO-TOIMIJOIDEN KANSSA

Vuoropuhelua perus- ja ihmisoikeuksien seurantaa, valvontaa tai edistämistä suorittavien muiden viranomaisten kanssa on tarkoitus jatkaa vähintään kaksi kertaa vuodessa koolle kutsuttavien tapaamisten muodossa.

Valtioneuvoston asettama eri ministeriöiden perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöistä koostuva verkosto on luonteva yhteistyökumppani valtiovallan puolelta. Ihmisoikeuskeskus on osallistunut useisiin verkoston kokouksiin ja välittänyt verkostolle tietoa ihmisoikeuskeskuksessa vireillä olevista asioista. Tällaista yhteistyötä jatketaan myös tulevaisuudessa.

Ihmisoikeuskeskus pitää säännöllisesti yhteyttä myös eduskunnan toimijoihin, muun muassa relevantteihin valiokuntiin ja ihmisoikeusryhmään sekä järjestää eduskunnassa kansanedustajille ja virkamiehille suunnattuja tilaisuuksia.

Yhteyttä pidetään myös ihmisoikeusjärjestöihin ja ihmisoikeuksia painottaviin yliopistollisiin tutkimusyksiköihin tapaamisten ja yhteisten tilaisuuksien merkeissä.